

МАКТАБ ЁШИДАГИ БОЛАЛАРНИ ИНСОНПАРВАРЛИК ТАРБИЯСИГА ТАЙЁРЛАШ МУАММОЛАРИ

Исроилова Дилрабо

ЎзМУ таянч докторанти

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8072891>

Аннотация: Ушбу мақолада бўлажак ўқитувчиларни ва мактаб ёшдаги болаларни илмий билим даражасига қараб инсонпарварлик тарбиясига тайёрлаш муаммолари – услубий, фанлараро, илмий ва ташкилий муаммолар тавсифланади. Талабаларнинг инсонпарварлик тарбиясига тайёргарлигининг таркибий қисмлари ва мезонлари очиб берилди.

Калит сўзлар: тарбиячи, инсонпарварлик, мактаб ёшидаги болалар, касбий тайёргарлик.

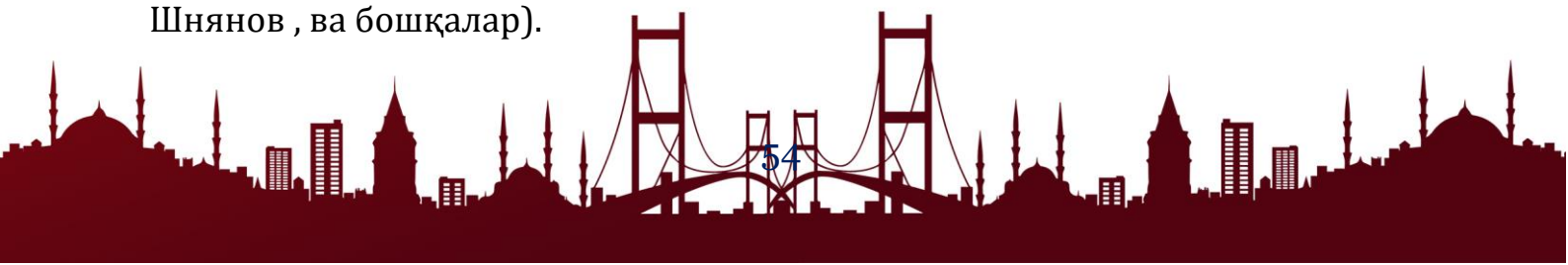
Аннотация: В данной статье рассмотрены проблемы подготовки будущих учителей и детей школьного возраста к гуманитарному образованию в зависимости от уровня научных знаний - методологические, междисциплинарные, научно-организационные проблемы. Выявлены компоненты и критерии подготовки студентов к гуманитарному образованию.

Ключевые слова: педагог, гуманизм, дети школьного возраста, профессиональная подготовка.

Abstract: This article describes the problems of preparing future teachers and school-aged children for humanitarian education depending on the level of scientific knowledge - methodological, interdisciplinary, scientific and organizational problems. Components and criteria of students' preparation for humanitarian education are revealed.

Key words: educator, humanitarianism, school-aged children, professional training.

Хозирда ижтимоий-иқтисодий ўзгаришлар кўп қиррали ҳодиса сифатида таълимга субъектив муҳитда янги ёндашувларни излашни талаб қилмоқда. Таълим тушунчаларини шакллантириш ва таълим тизимини яратишда инсонпарварлик қадриятларнинг аҳамияти ортиб бормоқда. Етакчи олимлар таълим соҳасидаги муаммолар маркази тобора амалий даражадан назарий-услубий йўналишга ўтаётганини таъкидлайдилар (И.Бех, Е. Бондаревская, И. Колесникова, В. Съластёнин, Е. Шнянов, ва бошқалар).

Бу таълим тизимини инсонпарварлаштириш зарурати ва ўқитувчиларнинг инсонпарварлик таълими ғояларини реал таълим амалиётига татбиқ этишга тайёрлигининг етарли даражада эмаслиги ўртасидаги зиддиятни ҳал қилади. Педагогик гуманизмни тадқиқотчилар инсонпарварлик билимлари, қарашлари, ғоялари, эътиқодлари тизимига асосланган ва таълим жараёнида амалга ошириладиган таълимнинг барча босқичлари фаолиятининг замонавий стратегияси сифатида белгилайдилар. Украина Миллий таълим фанлари академиясининг академиги А.Савченко таъкидлаганидек, инсонпарварлик йўналиши фалсафий даражадаги янги таълим мақсадининг ифодали белгисидир. Янги назарияларни, таълимни ривожлантиришнинг моҳияти ва йўналишларига оид янгича қарашларни кутиш аста-секин таълим жараёнининг асосий қадриятларини аниқлаш заруриятига қаратилади”, деб таъкидлайди олим.

Ушбу муаммо кўп жиҳатдан мактаб таълим соҳасида долзарбдир. Боланинг ижтимоий-эмоционал ривожланишининг хусусиятларини ўрганиш боланинг ички дунёси ва ижтимоий муҳит ўртасидаги ўзаро таъсирнинг табиати билан боғлиқ бир қатор қарама-қаршиликларни аниқлашга имкон беради, уларнинг асосийси боланинг атроф-муҳитга очиқ муносабатда бўлиши; ишончга интилиш, катталар ва тенгдошлар томонидан қабул қилиниши, бир томондан, адолатсизлик ва одамларнинг табиатга, бошқа одамларга, ҳатто ўзига нисбатан шавқатсизликларини бола кўпинча болалигиданоқ кузатади. Замонавий социализациянинг қадриятларнинг ноаниқлиги, ахборот оқимининг ҳажми ва табиатининг ортиши, оила таркибининг беқарорлиги, оилавий алоқаларнинг заифлашиши каби хусусиятлари боланинг ижтимоий ривожланишига ноаниқ таъсир қилади, хусусан, шахснинг ижтимоий ривожланиши учун муҳим бўлган сюжетли ўйинлар ва болаларнинг мустақил меҳнат фаолияти унинг фаолияти шакллариининг ўзгаришига олиб келади.. Эслатиб ўтамиз, боланинг ҳар томонлама ривожланиши учун у ўзига нисбатан ижобий муносабатда бўлиши, ўзининг "мен" қийматини ҳис қилиши керак, бу катталарнинг муносабати, уларнинг ривожланаётган шахсни қабул қилиши билан тасдиқланади.

Бироқ, ота-оналар кўпинча ўз фарзандларига ютуқларга эришиш учун ҳаддан ташқари кўп талаблар қўядилар, ота-оналар ҳаддан ташқари иш билан бандлиги ва моддий ёрдам ҳақида қайғуриши кераклиги туфайли боланинг муаммоларига доимо тоқат қилмайдилар. Шу сабабли,

Ўқитувчининг ижтимоий роли бошқалар билан ўзаро муносабатларнинг ижтимоий усулларининг намунаси сифатида ҳам, бир бола, болалар жамоаси ёки ўқувчиларнинг ота-оналари билан ўзаро муносабатда бўлган кўп субъектив гуманистик таълим муҳитининг ташкилотчиси сифатида ортади.

Ўқитувчининг мактаб ёшидаги болаларни инсонпарварлик таълимига тайёрлигини ўрганиш концепциясида биз гуманистик психология ва педагогиканинг асосий позициясидан келиб чиқамиз: таълим жараёнида шахсий позицияда ўқитувчи ҳар доим "объект" билан шуғулланмайди, балки шахс ва педагогик жараёнда - унинг шаклланиши ва ривожланиши учун шарт-шароитлар билан шуғулланади. Ўқитувчининг касбий тайёргарлигининг субъективлик, ижодкорлик, инновацион салоҳият, фикрлаш, инсонпарварликни шакллантиришга қаратилган шахсий таркибий қисмига еътибор кучайганлигини таъкидлаш лозим. Бугунги кунда бу энг кўп муҳокама қилинадиган муаммо бўлиб, тадқиқотчиларнинг ўқитувчини таълим фаолиятига тайёрлашдаги фикрлари уни устувор вазифа сифатида белгилашда бирлаштирилган.

Бўлажак ўқитувчиларни болаларни инсонпарварлик тарбиясига тайёрлаш муаммоларини илмий билим даражалари ва семантик аҳамиятига қараб қуйидаги гуруҳларга ажратамиз: услубий, фанлараро, илмий ва ташкилий.

Бир қатор услубий муаммоларда "гуманистик таълим" концепциясининг қатъий аниқлиги дастлабки муаммоларга тегишли. Таълимни инсонпарварлаштириш муаммоси бўйича кўплаб тадқиқотларга қарамай, бу аниқликка эришиш жуда қийин кўринади, чунки бу концепция кўп қиррали ва турли хил контингентларга таъсир доираси нуқтаи назаридан кенг кўламли бўлиб, ҳам ўқитувчилар, ҳам уларнинг ўқувчиларининг турли турмуш шароитлари ва таълимига боғлиқ.

Таҳлил қилинаётган концепция фалсафий мазмунда замонавий таълим фалсафасида аксиологик омилларнинг устуворлиги ва дунёни билиш субъектлари ўртасидаги диалогли ўзаро таъсир тушунчасини акс эттиради. Таълимни инсонпарварлаштиришнинг ижтимоий мазмуни жамиятни маънавий соғломлаштириш ва одамлар муносабатларини уйғунлаштириш билан боғлиқ. Гуманистик таълимнинг педагогик мазмуни бир қанча жиҳатларга эга. Кенг маънода у таълимнинг асосий

мақсади сифатида болани ривожлантиришга қаратилган бўлиб, унда ўқитувчи ва бола субъектлар сифатида ишлайди. Махсус педагогик маънода гуманистик таълим болалар ва ўқитувчининг кўп субъектив таълим муҳитида ўзаро таъсири сифатида қаралади.

Мактаб ёшидаги болаларни инсонпарварлик таълимига ўқитувчини тайёрлашнинг семантик тушунчалари болаларни тарбиялашнинг барча таркибий қисмлари учун асос сифатида бизнинг замонамизнинг муаммолари талаб қиладиган маънавий-ахлоқий парадигманинг намоён бўлиши билан боғлиқ бўлиб ўқитувчининг шахсияти ва касбий тайёргарлигини шакллантиришини белгилаб беради.

Фанлараро муаммолар таълимни инсонпарварлаштиришнинг мақсад ва воситаларини белгилаш ва ярим субъектив таълим муҳитини яратишда билимларни (фалсафа, социология, педагогика тарихи, психология, педагогика, мактабгача ва ўқитувчилар таълими усуллари) интеграциялашуви билан боғлиқ. Шуни таъкидлаш керакки, ўқитувчининг касбий тайёргарлиги жараёнида касбий билим фалсафий, антропологик, аксиологик масалалар сифат жиҳатидан бойитилган бўлиши керак, акс ҳолда у таълим фаолияти субъектининг позициясини англай олмайди.

Хулоса ўрнида айтиш мумкинки, Олий таълимнинг замонавий давлат стандартлари, таълим ва малака тавсифлари ҳамда ўқув ва касб-ҳунар дастурлари, ўқув режалари ва мактаб педагог ходимларининг малакасини ошириш дастурларига киритилган ўзгартиришлар ҳам замонавий парадигматик ёндашувлар асосида касбий тайёргарлик мазмуни ва усуллари инсонпарварлаштиришга қаратилиши керак.

Адабиётлар рўйхати:

1. Амонашвилн, Ш. А. Инсонпарварлик педагогикаси ҳақида мулоҳазалар / Амонашвили Ш. А. - М.: Шалва Амонашвили нашриёти, 1995. - 496 б.
2. Бекх, И.Д. Д. Беҳ. - К.: Либш, 2006. - 273 б.
3. Колесникова, И. А. Интерпарадигма акс эттириш ойнасида педагогик ҳақиқат / И. А. Колесникова. - Санкт-Петербург. : СПб ГУПМ, 1999. - 242 п.
4. Съластёнин, В. А. Педагогика: инновацион фаолият / В. А. Сластёнин ва Л. С. Подимова - М. : Магистр, 1997. - 224 б.
5. Чижаква, Г. И. Педагогик аксиологиянинг шаклланиши ва ривожланишининг назарий асослари: муаллиф. дис. Доктор пед даражаси

учун. фанлар: спецификация. 13.00.01 “Умумий. педагогика, педагогика ва таълим тарихи” / Г. И. Чижаква. - М., 1999. - 34 б.

6. Хамрокулова, Ш., & Тулишов, Г. (2023). ОИЛА – ИЖТИМОЙ ЭКОЛОГИК ТАРБИЯ СУБЪЕКТИ. Results of National Scientific Research International Journal, 2(1), 291–296.

